

СЛОВО НА СТОРОЖІ

WORD ON GUARD - LA PAROLE EN GARDE

ОРГАН ТОВАРИСТВА ПЛЕКАННЯ РІДНОЇ МОВИ

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

№ 21

WINNIPEG - OTTAWA - MONTREAL

1984

Ім'я та його національне звучання

Часом читаємо у місцевій пресі статті під заголовком: «Що означає ім'я?». Звук т.зв. характеристичних імен в більшості випадків вказує на національність їхніх носіїв. Та-рас — вказує на українця, Джіно — на італійця, Ганс — на німця, Даглас — на англійця, Мечислаф — на поляка, Віссаріон — на грузина і т.д.

За тридцять років нашого глобального розсіяння зустрічаємо чимраз менше наших характеристичних імен. Нова генерація, народжена вже в країнах нашого поселення, хрестить своїх дітей іменами, які легше вимовити офіційними мовами, або таки з різних причин уживає імен, вживаних більшістю населення.

І так, з бігом часу, затрачується традиція та пам'ять минулого. Тому варто відсвіжити запорошену історичну пам'ять та перевести статистику наших імен на найвищому щаблі, цебто покористуватись генеалогічними таблицями нашої княжої династії в її чоловічих та жіночих галузях.

Слід відмітити, що цей розгляд включатиме період, починаючи від Олега Віщого із зарахуванням туди ще й легендарного князя Аскольда, кінчаючи 1340-вим роком. Для цього покористуємось таблицями монументальної Історії України-Руси проф. Михайла Грушевського, доповнюючи їх найновішими даними з Історії України проф. д-ра Наталії Полонської-Василенко.

Треба також зазначити, що цей розгляд не включає побічної росто-судальської лінії, якої засновником був Юрій (Довгорукий).

І так в чоловічій лінії нараховуємо 42 імен, з яких 12 закінчуються складом «слав», цебто 29%. Із загального числа 177 князів, імена 69 князів закінчувались складом «слав», цебто 38%.

В жіночій лінії нараховуємо 55 знаних імен, з яких 12 закінчуються складом «слава», цебто 21.8%. Із загально числа 87 княгинь і князівен 17 імен закінчувались складом «слава», цебто 19.5%. Слід додати, що 18 жіночих імен нена-

ЯРОСЛАВ РУДНИЦЬКИЙ

ПРО УКРАЇНСЬКІ ОСОБОВІ ІМЕННЯ

I

Особові назви (первісно ймення, пізніш імення й прізвища) відрізняють з найдавніших часів людину від довкілля й від інших людей. Найперші йменця, староукраїнські* особові назви, містили ще й відповідне побажання новонародженій дитині, бажання опіки богів, слави, добрих прикмет, лицарськості й т. д., одне слово, означали все те, що дитина мала згідно з батьківською волею досягнути в житті. Зміст таких імен, що своїми початками сягають сивої давнини й повстали ще на староукраїнському передісторичному ґрунті, нам іще сьогодні ясний. І так:

Володимир — володіти світом, миром,
Всеволод — володіти всім,
Ярослав — славний із ярости, гостроти,
Святослав — славний із святости, сили,
Святополк — сильний полком, дружиною,
Богумил — милий богу, богам,
Домарад — гостинний вдома,
Сам(о)бор — сам, боротися,
Бог(о)дар — божий дар,
Бог(о)дан — даний богом, і б. ін.

Ці первісні українські назви збереглися до наших часів у дуже малій кількості. До згаданих угорі можна ще додати такі, як: Болеслав, Б(о)ронислав, Брячислав, Вишеслав, Володар, Володислав, Всеслав, В'ячеслав, Добролюб, Доброслав, Доброніга, Добромир, Добриня, Ізяслав, Казимир, Любомир, Людмила, Мирослав, Мстислав, Остромир, Ростислав, Станислав, Судислав, Яромир, Ярополк.

Багато таких первісних, староукраїнських особових імен можна відтворити на основі місцевих назв, де вони заціліли до сьогоднішнього часу. І так:

Білогост — н. м. Білогоща (т. зв. Білогорща к. Львова),
Борислав — н. м. Бориславль (сьогодн. Борислав у Галичині),

* Дехто називає їх „старослов'янськими“, але цей термін неправильний і багатозначний.

Г'ородислав — н. м. Городиславичі (к. Львова),
 Горислав* — н. м. Гориславиці (к. Мостиськ),
 Доброгост — н. м. Доброгостів (к. Борислава),
 Добромил — н. м. Добромиль (к. Перемишля),
 Добромир — н. м. Добромиричі (к. Грубешева),
 Добромисл — н. м. Добромишль (к. Холма),
 Добростан — н. м. Добростани (к. Львова),
 Добротвір — н. м. Добротвір (к. Камінки Струм.),
 Ждан — н. м. Жданна (к. Дорогобича),
 Домажир — н. м. Домажир (к. Львова),
 Дорогобит — н. м. Д(о)рогобич, Д(о)рогобичка
 (в Галичині),
 Дорогост — н. м. Дорогоща (к. Кам'яниця, Под.),
 Мирогост — н. м. Мирогоща (к. Рівного),
 Миролуб — н. м. Миролубівка (к. Харкова, к. За-
 поріжжя),
 Недан — н. м. Неданчичі (к. Чернігова),
 Немир — н. м. Немирів (к. Львова),
 Немил — н. м. Немилів (к. Радехова),
 Перелюб — н. м. Перелюб (к. Чернігова),
 Перемил — н. м. Перемиль (к. Берестечка), Пере-
 милів (к. Количинець),
 Перемисл — н. м. Перемишль, Перемисель
 (к. Славути),
 Переслав — н. м. Переславичі (к. Поріцька, Волинь),
 Радорост — н. м. Радороща (к. Житомира),
 Радомисл — н. м. Радомишль,
 Семигин — н. м. Семигинів (к. Стрия),
 Станмир — н. м. Станмир (к. Перемишля),
 Тумир — н. м. Тумир (к. Станиславова),
 Турад — н. м. Турад (к. Дорогобича),
 Тустан — н. м. Тустань, Тустановичі (к. Доро-
 гобича),
 Щедрогост — н. м. Щедрогоще (к. Ратна, Волинь)
 і інші.

Про деякі давні українські особові ймення свідчать
 і сьогодинішні українські прізвища, нпр.:

Семимир — прізви. Семиренко (з Семимиренко),
 Сімовит — прізви. Сімович,
 Домазар — прізви. Домазар та ін.

* Пор. назву князя Олега Гориславича з „Слова про Ігорів похід“.

З розростанням і множенням давніх українських родів розросталися й особові назви. Творено т. зв. відвернені ймення, нпр.:

Миролуб — Любомир,
Славомир — Мирослав,
Радогост — Гостирад,
Славобор — Борислав і ін.

Скорочувано двочленні ймення, розбудовуючи їх за те різними наростками. Так повсталася велика кількість назв, засвідчених у наших літонисах, грамотах, метриках, реєстрах ітд. Пор.

Славко — Яро-, Миро-, Свято-... слав,
Станько — Стани- слав, -мир, Не-, Ту-стан,
Ярош — Яро-слав, -полк, -мир...
Милош, Милята — Могу-, Добро-мил,
Славута — Яро-, Миро-, Свято-... слав,
Ярота — Яро-слав, -мир-, полк і б. ін.

З жіночими йменнями не було в давнині ніяких труднощів: їх творили здебільшого від чоловічих при допомозі наростна -а, отже Ярослав — Ярослава, Боронислав — Боронислава й ін. Та були й окремі жіночі ймення без відповідників у чоловічому назовництві; згадати б тут хочби Добронігу, що „добрістю“ й „ніжністю“ (нігою) мала означатися в житті й ін.

Політичні й культурні зміни в давньому українському житті принесли з собою чуже особове назовництво. З найдавніших чужих імен на українському ґрунті треба назвати германські (нордійські) ймення: Ігор, Аскольд, Дир, Ольга й ін.

Найважливіші зміни в українському особовому назовництві зайшли з уведенням в Україну християнства 988 р. На місце досьогочасних староукраїнських імен вводиться ймення грецькі й жидівські (гебрейські). Отак дістається в українську мову велика кількість імен, вживаних у грецькій церкві. Вони втискаються насамперед у первісній грецькій (чи жидівській) формі, згодом приймають звукові звички української мови й українізуються. Нпр. із Васілевса вдомашнюється Василь, Афтанасія — Опанас, Космаса — Кузьма, з другого ж боку, з Іоанна повстає Іван, Авраама — Оврам, Ієремії — Ярема й т.д. Подібно й жіночі ймення: Євксенія — дає Оксану, Євфросинія — Пріську, Євдокія — Вівдю,

Євгенія — Івгу, Анна — Ганну й б. ін. Тут і там подибуються ймення латинського походження, хоч вони назагал рідкі на українському ґрунті, пор. Павло, Ігнатій (опісля Гнат), Наталія (Наталка), Юліянна (-Уляна) й ін.

А проте своя староукраїнська система особового назовництва довго й уперто змагалася з чужою, нові ймення приймалися поволі й нерадо. У висліді бачимо, що напочатку наші перші князі мають звичайно подвійне ймення: одне старе, українське, друге нове, грецьке: нпр. Володимир — Василь, Ярослав — Юрій і т. д. В сьогоднішній популярній, ненауковій термінології називають староукраїнські ймення — поганськими, грецькі — жидівські й латинські — християнськими. Тимчасом справа не зовсім так: українська церква допускала й староукраїнські ймення в уживання побіч нових і тим санкціонувала їхнє становище в українському реєстрі ймен. Деякі з них, як, нпр. Володимир, вивищено до гідности святих. Зоврема важні для нас із цього погляду назви типу: Богдан, Богдар, Богумил, Богуслав, Богута, Божена й т. п. Вони відповідають своїм змістом таким „християнським“ іменам, як Теодор, Теодот, Теофіл, Теоклес, стже могли мати з боку церкви навіть підтримку.

З бігом часу, з ходом століть українські ймення, себто а) староукраїнські й б) чужі українізовані устійнюютьсЯ в двох традиціях: церковній і народній. Тоді як церква намагалася закріпити повні формою ймення, отже Атанасій, Євтимій, Єлисавета й ій., народна мова щораз більше їх деформувала згідно з своїми законами й розвоєвими тенденціями, отже: Опанас, Юхим, Лисавета й т. д. Зокрема важні в цьому останньому випадку згрубілі й здрібнілі наростки, що віддзеркалюють собою чуттєву наставу того, хто їх уживає. В літературній мові вживаюгься в одному випадку старі повні форми, в другому — українізовані, найчастіше ж і одні, й другі, залежно від ситуації, в якій даного ймення вживаємо: при офіційному назовництві — повні ймення, при неофіційному, дружньому, родинно-інтимному — скорочені назви.

В останніх часах запримічуємо тенденцію повороту до староукраїнського назовництва, до всіх отих Володимирів, Ярославів, Сятополків, Любомирів і т. д. При цьому витворено деякі штучні ймення, як, нпр. Квітослав(а), Звенислав(а), Звенигор(а), Доброгор(а), Красислав(а), Вірослав(а), Гнівора(а), Боригнів(а), й т. д. Крім того, відновлено такі ймення, як Буйтур, Лада, Ждан, Марена тощо.

II

Нижче подаємо списка найчастіших особових українських імен, додаючи при цьому матеріял із наших повищих міркувань про староукраїнські ймення.

Авакум, Август, Августа, Августин, Авенір, Агапон (рідше Агатон), Агатагел, Агафангел, Агафія, Адам, Акулина, Амалія, Амвросій, Анастасій, Анастасія, Апатолій, Анатоль, Андрій, Анна (частіша форма: Ганна), Антін (стара: Антоній), Антошина, Аполінарій, Аполінарія, Артем, Архип, Атапасій (старе: Афанасій), Богдан, Богданна, Богдар, Богумил, Богумила, Богута, Богуслав, Богуслава, Божена, Болеслав, Болеслава, Боніфатій, Боригнів, Борис, Борислав, Боронислав, Боронислава, Білогост, Брячислав, Брячислава, Буйтур, Вадим, Валентин, Валентина, Валерій, Валерія, Валер'ян, Варвара, Варфоломій, Василина, Василь, Венедикт, Віталій, Вишеслав, Вікентій, Віктор, Вікторія, Віра, Вірослав, Вірослава, Віссаріон, Володар, Володимир, Володимира, Володислав, Володислава, Всеволод, Всеслав, Всеслава, В'ячеслав, В'ячеслава, Гаврило (старе: Гавриїл), Галактіон, Галина, Галя, Ганна, Гарасим і Герасим, Гліб, Гнат, Гнівобор, Гордій, Горислава, Городислав, Горпина, Гостирад, Григій (старе: Григорій), Данило (старе: Даниїл), Дем'ян, Денис (старе: Діонисій), Дмитро (старе: Димитрій), Добриня, Доброгост, Добролюб, Добролюба, Добромил, Добромила, Добромир, Добромира, Доброніга, Доброслав, Доброслава, Добростан, Добротвір, Докія, Домажир, Домазар, Домарад, Домаха, Домет, Домініка, Дорогобит, Дорогогост, Доротей, Доротей, Едуард, Емілій, Еммануїл, Єва, Євген (старе: Євгеній), Євгенія, Євдоким, Євдоха, (старе: Євдокія), Євтимій, Євтихій (старе), Євфимій (старе), Євфимія (старе), Єлисавета (старе), Єремія (старе), Єронім, Ждан, Захар (старе: Захарій), Звенислав, Звенислава, Зинаїда, Зиновій, Зиновія, Зосим, Зосима, Зоя, Іван, Ігор, Ігнат, Ізмаїл, Ізяслав, Ізяслава, Іларіон (старе), Ілля, Іоан (старе), Іполіт, Ірина, Ісай, Ісая, Ісак, Івга, Йов, Йона, Йосафат, Йосип, Казимир, Казимира, Каленик, Калина, Калістрат, Карло, Кароліна, Карпо, Катерина, Квітослав, Квітослава, Килина, Кипріян, Кирило, Кіндрат, Клавдій, Клавдія, Клара, Клим, Климент, Климентина, Конон, Корній, Костянтин, Кость, Красислав, Красислава, Ксенія, Ксеня, Ксенофонт, Кузьма, Куперіян, Купріян, Лаврентій, Лавро, Лада, Лазар, Лариса, Лев, Леонид, Леонила (старе: Леонтій), Леся, Ликера, Лідія, Ліда, Лука, Лукаш, Лукіян (побіч Лук'ян), Любина, Любов, Любомир, Любомира,

Людмила, Макар (старе: Макарій), Максим, Максиміліян, Маланія, Маланка, Маринс, Марія, Маркіян, Марко, Марта, Мартин, Маруся, Мар'яна, Матвій, Меланія, Меланка, Мелетій, Методій, Микита, Микола, Миколай, Мина, Мирон, Мирослав, Мирослава, Митрофан, Михайло, Модест, Мотря, Мстислав, Мстислава, Надія, Назар, Настя, Наталія, Наталка, Наум, Недан, Немил, Немир, Нєонила, Нєстан, Нєстір, Никандр, Никодим, Никои, Никонор, Нимидора, Ничипір, Ніна, Оверко, Овдій, Овсій, Огій, Одарка, Оксана, Оксен (старе: Оксентій), Олег, Олекса, Олександр, Олександра, Олексій, Олена, Ольга, Омел'ян, Онисим, Ониська, Онисько, Онопрій (старе: Онуфрій), Опанас, Орест, Оріся, Осип, Остап, Остромир, Охрім, Павлин, Павлина, Павлох, Палажка, Палладій, Панас, Пантелеймон, Панько, Параска (стара: Параскевія), Парфен (старе: Парфеній), (старе: Пелагія), Палажка, Передслав, Передслава, Перелюб, Перемир, Переслав, Переслава, Петро, Филип, Пилипина, Платон, Полікарп, Порфир, Порфирій, Пріся, Прокіп, Прохір, Пульхєра, Пульхєрія, Радогост, Радомисл, Радомир, Радомира, Радослав, Радослава, Раїна, Раїса, Рафайл, Рогніда, Розалія, Роман, Ростислав, Ростислава, Сава, Саватій, Сак, Самійло (старе: Самуїл), Самобор, Свирид, Світозар, Святополк, Святослав, Святослава, Северин, Семен, Семимін, Семимир, Серафим, Серафима, Сергій, Сидір, Сила, Сильвестр, Симон, Сімовит, Славко, Славобор, Славомир, Славута, Соломія, Софія, Софрон, Спиридон, Станислав, Станислава, Станислав, Станько, Стасько, (старе: Стефанія,) Степан, Степанида, Судислав, Судислава, Таїса (старе: Таїсія), Тарас, Тєтяна, Текля, Теодор, Теодора, (старе: Теодосій, старе: Теодосія, Теоктист, Теоктиста, Теодот, Теофан, Теофил, Теофілакт, Теофраст, Терентій, Терешко, старе: Тимофій, Тиміш, Тит, Тихон і Тихін, Тодось, Тома Трофим, Тумир, Турад, Тустан, Улас, Улян, Уляна, Устин, Устина, Федір (старе: Феодор), Федора, Федот, Филимон, Філарет, Фотій, Харита, Харитина, Харитин і Харитон, Хведір, Хведора, Хведот, Хима, Хівря, Хома, Христина, Христофор, Христя, Щедрогост, Юлій, Юлія, Юліян, Юліяна, Юрій, Юрко, Юстин, Юстина, Юхим, Юхима, Явдох, Явтух, Яким, Яків, Ярема, Ярина, Ярош, Яромир, Ярота, Ярополк, Ярослав, Ярослава.

- * -

Древня, чи Київська Русь!?

/ДО НАШОГО ІСТОРИЧНОГО

НАЗОВНИЦТВА/

(РС) — Замітку про книгу академіка Бориса Рубакова «Київська Русь і руські князівства 12-13 століть» зладив Леонід Лиман.

* * *

Кому повинна належати спадщина Київської Русі? Якою мірою Київська Русь є прабатьківщиною принаймні слов'янських народів нинішнього Радянського Союзу?

На ці і подібні запитання в різні часи давали різні відповіді. Дореволюційна російська історіографія розрізняла раніший Київський період і пізніший Московський. Ні династичної, ні етнічної пов'язаності між ними не було. Російські буржуазні історики, коли розглядали період Київської Русі, то нічого не го ворили про Московську Русь. Виходить, її тоді ще не існувало.

Марксистська історіографія раннього радянського періоду вважала, що власне Московська Русь не є продовженням Київської Русі, що обидві вони мали самостійні лінії розвитку.

Довгий час радянська великодержавна історіографія твердила про спільну колиску, про єдиний корінь трьох слов'янських народів. Поступово на зміну цим аргументам прийшов новий штучний термін «Древня Русь». Отже, виходить, не існувало

ні Київської Русі, ні Білорусії, ні Московської Русі, а була єдина Древня Русь. Закріплює цей термін і остання праця академіка Рибаківа «Київська Русь і руські князівства двадцятого-тридцятого століть». Академік не міг назвати своєї книги інакше. Але от у рецензіях видно намагання поставити знак рівняння між термінами «Київська Русь» і «Древня Русь».

Рецензію в журналі «Коммуніст» озаглавлено: «Книга про Древню Русь». На останній, неповній сторінці термін «Древня Русь» вжито вісім разів і жодного разу не вжито терміну «Київська Русь», хоч автори декілька разів у своїй рецензії кажуть про Київську Русь. Так само і в рецензії наукового журналу «История СССР» переважає термін «Древня Русь».

Чому ж сталася така еволюція? Чому обидва журнали вже не посилаються ні на спільну колиску, ні на єдиний корінь? Чому обидва журнали, впроваджуючи штучний термін «Древня Русь», жодного разу не згадали про Московську Русь, так ніби її не існувало? Мабуть, спільна колиска і єдиний корінь вже не задовольняють великодержавних апетитів. Все-таки це терміни літературного, а не наукового порядку. Що означає спільна колиска? І якщо з неї три народи, то чому в минулому була нібито єдина «Древня Русь»? Яким чином? Сучасних великодержавників, мабуть, не може не турбувати той факт, що освічена радянська людина буде докопуватися правди, братиме під сумнів теорію про спільну коли-

ску і єдиний корінь, то чи ж не краще перейти до терміну «Древня Русь»?...

„Києву 3000 — не 1500 років!”

В Мічиганському університеті відбувся 23-29 серпня 1981 р., 14-ий Міжнародний Конгрес назвознавства, перший цього роду конгрес в Америці. Крім представників США, Канади, Вел. Британії, Австралії, Німеччини, Італії, Франції та інших країн у Конгресі взяли активну участь три українські науковці: проф. Яр Рудницький з Монтреалю (єдиний з небагатьох учасників першого Конгресу в Парижі в 1938 р.), проф. Анна Власенко-Бойцун із Маямі і проф. Яр. Славутич з Едмонтону. З України делегатів не було, проф. О. Трубочов з Москви заступав увесь

СССР.

Всі троє українці-учасники з Канади й США виступили з доповідями, в яких порушили м. ін. насильну москалізацію українського місцевого назвництва в ССРСР. А у своїй доповіді про назву „Київ” проф. Рудницький ствердив, що назва має принаймні 3000 років й тому пропоноване „1500-ліття Києва” в Україні, це тільки навмисне „прикорочення йому віку” теперішньою окупаційною владою в Україні. Черговий Конгрес відбудеться в Лайпцігу в 1984 р.

Монреаль (ОУПС). — Тут у приміщенні МекГільського університету 16.XII відбулося останнє в 1982 р. зібрання відділу Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка під керуванням проф. Яреми Келебая, голови місцевого осередку НТШ. Відкриваючи зібрання, він привітав гостя проф. Т. Домарадського, директора Інституту Порівняльного Культурознавства в Монреалі й його секретаря — д-р Анну Бйолік. Як основник славістики в Квебеку з 1948 р., проф. Домарадський пригадав присутнім часи започаткування університетського українознавства в Монреалі в 1950-их роках під керуванням о. д-ра Залеського, д-ра Донцова, проф. Русова, д-ра Федева й інших і привітав відновлений осередок праці НТШ в Монреалі. Зчерги проф. Сербин заповів конференцію для відзначення 50-річчя голоду.

Головну доповідь про «Слов'янську топоніміку й вік Києва» дав проф. Яр. Рудницький. Нав'язуючи до ювілейної Асамблеї УММАН в Оттаві 2.6.1982, на якій він уперше говорив про давність назви Києва, доповідач навів широко призбираний матеріал із назвами типу «Київ» на різних територіях слов'янщини (крім України: в Польщі, Чехії, Лужиці, Сербії, Болгарії), й підтримав порівняльно-історичними даними тезу проф. М. Грушевського про «літописний міт» — переказ про оснування Києва полянським князем, чи перевізником Києм. На думку проф. Рудницького гіпотеза українського історика правильна, їй бракувало одначе «не-мітологічного» позитивного пояснення, бо саме заперечення літописної легенди в науці — замало. Починаючи з 1949 р., прелегент обґрунтував тезу про назву Києва, як «огороженого палісадою частоколом («киями») городища». Аналогічна назва — на його думку — шведський «Стокгольм» — «опалісаний холм» та інші слов. назви цього типу. Як така, назва Києва має принайменше три тисячі років за собою й тому всякі «ювілеї» 1500-ліття чи 2000-ліття Києва «мітологічні» — ненаукові, не мають солідних перед- та історичних підстав.

Після доповіді відбулася жива дискусія з участю багатьох присутніх, що в основі прихильно віднеслися до цієї теорії.

— * —

"СІЧЕСЛАВ"— НАРОДНА НАЗВА

Не з великим здивуванням прочитав я репліку Василя Чаплєнка "Ще одна вигадка Яра Славутича" в "Українському голосі" за 21 квітня 1982 р. Поряд надруковано мою нотатку "Січеслав — народна назва" (із "Украпрес-у", березень 1982 р.). Прошу читачів порівняти мій текст і репліку В. Ч., якого, до речі, моя нотатка зовсім не стосувалася.

Зі згаданого писання В. Ч. виходить, що назва "Січеслав" ніби не існувала, що це він ("тільки я") вивіз її "на еміграцію" (отже, таки існувала!). Далі В. Ч. запевняє, що це він уперше задокументував "Січеслав" у своїй книжці "Мій голос у пустелі" (1979) — всього кілька років тому! Застосовуючи ретроспективний підхід, погляньмо на автентичні джерела, чи справді це так.

"Енциклопедія українознавства", том 8 (1976), стор. 2847: "Січеслав, назва Катеринослава (Дніпропетровського) у 1918 р.". Хоч минуло *шість* років з того часу, В. Ч. не протестував проти цієї назви і не приписував собі першості.

The Map of Ukraine, видання УККА (1955) має таке: "Січеслав (Дніпропетровське)". В. Ч. також не протестував проти цього.

The Black Deeds of the Kremlin, том I (Торонто, 1953) має "Січеслав" на стор. 218. В. Ч. навіть не закінчує в той час!

Ці видання взято навмання — і кожне джерело старіше за його "голос у пустелі". Тепер погляньмо, чи справді В. Ч. вивіз "Січеслав" (отже, таки він існував!) на захід? Ні, не вивозив. Василь Кирилович просто удався до шахрайства у назовництві! Назва "Січеслав" була відома і в Галичині. "Українсько-німецький словник" (Ляйпціг, 1943) Ярослава Рудницького подає таке: "Січеслав" — раніше Дніпропетрівське" (стор. 1107). Прошу звернути увагу на те, що львів'янин при цій нагоді правильно написав сучасну назву міста: Дніпропетрівське (з літерою і). Таким чином, уже с авторитетний довід — не В. Ч. вивіз цю назву на захід!

Якщо цього не досить, наводжу ще одне джерело, не менш авторитетне — галицьку "Українську загальну енциклопедію", том третій (1931 чи 1932 р. — дата не позначена). На стор. 104 читаємо: "Січеслав, назва Катеринослава за гетьмана 1918". Чи й далі В. Ч., зловлений на гарячому, буде твердити, що це він вивіз назву "Січеслав"?

письменники, уживали...”
Якщо цієї назви вживав В. Ч. в Катеринославі, себто Січеславі, то чому ж тоді В. Ч. ставить під сумнів уживання її в нашій родині, яку відвідував “дід із Січеслава” (Д. І. Яворницький)? Чому ж тоді її не могли вживати в початковій школі на Січеславі, в глухому селі, де я тоді вчився й куди ще не сягала рука радянської влади. Зате сягав туди голос Д. І. Яворницького, що в нашій школі розказував учням про запорожців. Це ж його її називали “дідом із Січеслава”! Чи усвідомлюєте, Василю Кириловичу, брак логіки у Ваших закидах?...

НЕ „УКРАЇНСЬКИЙ ЯД ВАШЕМ” — А „ГОЛОДОМОРІВКА 1932/33”

Ванкувер, Б.К. — Тут в університеті Британської Колумбії відбулася 3.6.1983 українська сесія Канадського назвознавчого товариства під головуванням проф. Яра Славутича з Едмонтону. Після доповіді д-р Анни Власенко-Бойцун про українські назви відпочинкових і пропам’ятних осель в роді „Верховини”, „Союзівки”, „Вовчої Тропи”, „Білогощі” й т.п. на північно-американському терені (в Канаді і США) відбулася довша дискусія, в часі якої порушено теж і справу топонімічного відзначення голодомору в Україні з 1932/33 рр.

... Василь Кирилович Чапленко скористався з нагоди, щоб якось мацнути копитом і посіяти недовіря до наведеного в моїй нотатці дійсного факту існування назви “Січеслав”, яку я, гадаю, слушно називаю *на-редною*, бо, дана місту за гетьмана 1918 року, існувала вона не лише на Січеславщині (свідчення самого В. Ч. й моє), а й була відома в Галичині — одне свідчення в енциклопедії 1931-32 р., друге — у словнику з 1943 р. Упорядники історичного атласу мали повну слушність — унести згадану назву у своє видання.

Яр Славутич

Замість „Музею великого голоду”, чи „Українського Яд Вашем” запропоновано назву „Голодоморівка 1932/33” для майбутнього місця й забудовань у пам’ять жертв голодового голокосту з-перед 50 років в Україні. Такий меморіальний музей-оселя мали б уже самою своєю назвою свідчити про цю пляновану Москвою й жорсткою виконану трагедію українського народу в 1932/33 рр. В дальшій дискусії видвигнуто можливість побудови „Голодоморівки 1932/33” на одній із українських прицерковних посіlostей в Америці, а то й на площі, подарованій нашими приватниками — землевласниками в Канаді, чи США.

ДЕЯКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ :

Нью-Йорк

“Нью-Йорк” — продовж 55 років на Україні й поза Україною завжди писали і пишуть **“Нью-Йорк”**. Таке написання зафіксоване в усіх підручниках української мови, в усіх правописних довідниках, в усіх словниках, у книжках та періодичних виданнях. Слово **“Нью-Йорк”** маємо в таких підручниках: О. Сипявський *“Норми української літературної мови”* (Львів, 1941, стор. 53); Ю. Шерех.. *“Нарис сучасної української літературної мови”* (Мюнхен, 1951, стор. 396); Василь Чапленко. *“Історія нової української літературної мови”* (Нью-Йорк, 1970, стор. 3); Яр Славутич. *Conversional Ukrainian* (Едмонтон - Вінніпег, 1959, стор. 84); Петро Оксаниченко. *“Український правопис”* (Авгсбург, 1946, стор. 13); Пантелеймон Ковалів. *“Український правопис”* (Нью - Йорк, НТШ, 1976, стор. 62); Б. Кравців. *“Нью-Йорк”* (стаття в *“Енциклопедії Українознавства”*. Словникова частина. 5, НТШ, 1966, стор. 1795-1797); П. К. Ковалів. *“Українська мова”* (Нью - Йорк, НТШ, 1966, стор. 106, 108).

Всі українські словники додержуються цього правила українського правопису, в усіх словниках вживається лише **“Нью-Йорк”**, а не **“Ню Йорк”**: І. О. Ізюмов. *Українсько-російський словник*. Х.-К. 1930 (стор. 958); Г. Голоскевич. *Правописний словник*. 1930 (стор. 246); А. Орел. *Правописний словник*. Авгсбург, 1946 (стор. 148); Зезон Кузеля і Ярослав Рудницький. *Українсько-німецький словник*. Ляйпціг, 1943 (стор. 479); *Правописний словник*, за ред. Яр. Рудницького. 1979 (стор. 416).

В періодичних виданнях *“Сучасність”*, *“Визвольний Шлях”*, *“Нові Дні”*, *“Українські Вісті”*, *“Молода Україна”*, *“Український Голос”* та в багатьох інших вживається назва **“Нью-Йорк”**. Загальноновживаного правопису слова **“Нью-Йорк”** додержуються всі видання *Української Вільної Академії Наук у США*, видання *“Сучасности”*, *“Смолоскипу”*, видання *Об'єднання українських письменників “Слово”*, всі видання *Європейського НТШ* і інші. Майже всі українські письменники, діячі української культури

завжди пишуть **“Нью-Йорк”** (Г. Костюк, В. Барка, І. Качоровський, І. Кошелівець, митрополит Іларіон (І. Огієнко), Ю. Бойко, Д. Нитченко, Л. Полтава, Докія Гумєна, Микола Понеділок та інші).

На титульних сторінках **“Записок НТШ”**, тт. 161 (1953), 167 (1958), 169 (1962) надруковано **“Нью-Йорк”**.

У **“Записках НТШ”**, том 173 (1962) у Примітках до статті Н. Полонської Василенко читаємо, напр., **“Свобода”**, 1952, **“Нью - Йорк”** (стор. 62), у Примітках до статті Марії Овчаренко читаємо **“Свобода”**, **“Нью Йорк”** (стор. 182), у Примітках до статті Г. Костюка читаємо **“Нью-Йорк”** (стор. 215-216).

На титульній сторінці **“Записок НТШ”** т. 197 (1979) вперше з'явилося слово **“Нью Йск”**, на титульній сторінці **“Записок НТШ”**, т. 201 знову: **“Нью Йорк”**.

Постійна Конференція Українських Студій (ПКУС) при Українському Науковому Інституті Гарвардського Університету 1980 року видала Збірник праць про Лесю Українку. У цьому Збірнику в бібліографічних нотатках порушено науковий принцип точного опису цитованих книжок: в американському виданні творів Лесі Українки на титульній сторінці надруковано: **“Нью-Йорк”**, але в Збірнику праць про Лесю Українку

(ПКУС, 1980) надруковано замість **“Нью - Йорк”**, **“Нью Йорк”** (стор. 53, 81, 89, 101, 103, 108, 180, 196, 222). Натомість у бібліографічних нотатках до статей Володимира Жили (146), Наталії Іщук-Пазуняк (178), Лариси Онишкевич (179), Миколи Степаненка і Романа В. Кухара маємо слово **“Нью Йорк”** (чомусь без ризиків, але із знаком м'якшення). У бібліографічному описі видань УВАН у США маємо також різні варіанти: до статті Н. Іщук-Пазуняк — **“Нью Йорк”** (178), а до статті Аріяни Стебельської хибний напис **“Нью Йорк”**. А в **“Матеріалах до бібліографії”** маємо і **“Нью Йорк”**. і **“Нью Йорк”** (371, 375).

Зміна загальноживаної назви **“Нью-Йорк”** на **“Нью Йорк”** — це вияв анархії, це вияв порушення національної єдності. Порушники українського правопису мотивують заміну слова **“Нью-Йорк”** на **“Нью Йорк”** тим, що таке написання, мовляв, більше відповідає англійській вимові. Такий аргумент треба рішуче відкинути.

Американці, що мають національну гордість, що поважають свої національні традиції, вимовляють по-своєму чужі географічні назви: вони кажуть **Раша**, а не **Росія**, **Мантріол**, а не **Монреаль**, **Юкрєніан**, а не

українець, Ворсов, а не Варшава. Нікому з них і в голову не прийде думка про потребу міняти свій традиційний правопис, щоб наблизити свою вимову до вимови чужих географічних назв.

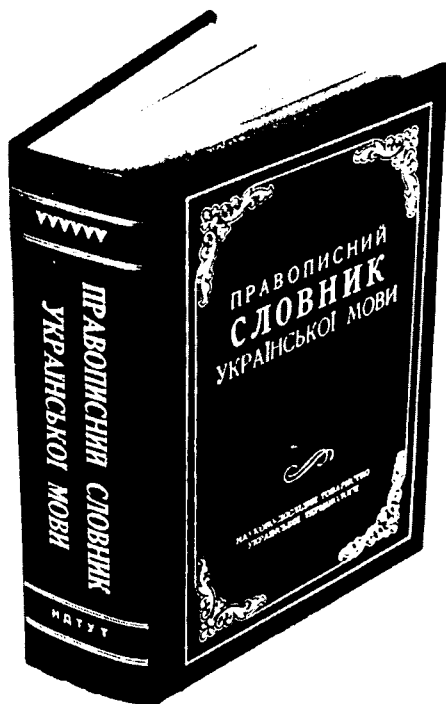
Кожен українець, який дбає про національну дисципліну, про національну єдність, про національну традицію, повинен додержуватися існуючих правил правопису. Українці мають свої національні традиції в правописі й вимові чужих географічних назв і не повин-

ні міняти Відень на Він, Париж на Парі, Рим на Рома, Нью-Йорк на Нью Йок.

Цілком слушно каже Ю. Шерех: "Краще мати навіть недосконалий, але сталий правопис, ніж постійні зміни його. Правопис бо своєю єдністю є один — хоч і дургорядний — з проявів і чинників національної єдності". 55 років усі українці пишуть "Нью-Йорк", пишуть і ті, що додержуються правил "харківського" українського правопису, і ті, що додержуються "київського" правопису.

Як писати власні назви?

Відповідь:

Звідкіля походять назви частин світу?

Усякому цікаво, чому, нпр. частину світу, де ми живемо, називають Європою, а не Азією, чи як інакше, й навпаки — чому говоримо про наших земляків в Америці, в Азії, чи ще десь. Ось пояснення назв частин світу, як вони сьогодні прийняті в науці про назви, або т. зв. ономастиці.

Назва Європа має аж два пояснення. Одне випроводжує її з фінікійського слова „ереб“ — „темнота, вечір“, що ним цей старий народ називав усі краї на захід, передусім Грецію й Італію. Річ цілком можлива, бо ще коли сьогодні в досвітню годину поглянути на небо, то воно ясне тільки на сході, захід таки темний. Нічого дивного, що фінікійці могли такою назвою охристити все, що від них знаходилося на захід. Від фінікійців прийняли цю назву греки й їхні географи поширили її далі. А проте переконливіший другий вивід цієї назви: Європою в давній Греції називали грецький суходіл у протилежність до півострова Пелопонезу. Сама ж назва в'яжеється з іменням однієї богині, по-нашому „Широкоока“, що на її честь назвали місце її почитання — грецьку країну Беотію. Назва поширилася на цілу Грецію, а опісля й на цілу Європу.

Азією (з грецького „асіз“ — „намул“) називали старинні греки спершу маленьку частину Лідії, де жило грецьке плем'я — йонійці. З часом поширилася ця назва на всі краї, що лежали по тому боці, отже на сьогоднішню Малу Азію й Індію, аж нарешті римляни, перейнявши її від греків, поширили її ще далі, на цілу Азію. Назва „Мала Азія“ (власне — первісна Азія) появляється з кінцем V. ст. по Хр., щоб відрізнити цей край від решти азійського суходолу.

З цих двох прикладів видно, що назви частин світу повставали й поширювалися в міру того, як серед греків і римлян поширювалося землезнання. Цим можна, між іншим, пояснити те, що назву Африки первісно надавали старовинні римляни тільки північній частині сьогоднішньої Африки. Тільки дуже пізно поширилася вона на дальші частини африканського континенту. Саму назву Африки виводять дослідники від берберійського племені афрів, тобто: Африка = країна афрів.

Цікава історія назви Америки. Як відомо, її „відкривник“ з 1492 р. Христофор Колумб знав тільки західні окраїни Північної Америки. На найдавнішій мапі світу з 1510. р. визначена вона як „Терра Америка“ (земля Америка), частина

південної Америки, що її відкривником був флорентійський

подорожник Америго Веспуччі. На мапі вона відділена океаном від землі, що її відкрив Кобюмб (цю землю, доречі, тоді вважали за частину Азії, бо Колюмб шукав дороги до Індії). Щойно згодом, коли переконалися, що ця земля творить з „Америкою“ одне ціле, перенесли й назву на цілу частину світу, з підподілом на Південну й Північну Америку. Сьогодні загально прийнято пояснювати назву Америки йменням її другого відкривника — Америго Веспуччі.

Австралія — від латинського слова „австер“ — „південний“ — має розмірно пізню назву. Назвою „Терра Австраліс“ (південна земля), почали називати сьогоднішню Австралію з XVII. ст. Щойно в XIX. ст. ця назва загально поширилася.

Залишаються ще назви: Антарктида, Полінезія й Океанія. Перша з них узятя з грецького: „анті арктос“ — „напроти півночі“, друга й третя теж грецького походження: „полі незос“ — „багатоострів'я“, „океанос“ — „велике море“

ЕТИМОЛОГІЧНІ СКАРБИ В ДЕРЖ. АРХІВІ КАНАДИ

„Скріпта манент“ (ч. 4) — це четвертий з черги бібліографічний довідник відомого енергійного та дуже працьовитого нашого вченого, що від ранніх років служить віддано українській науці в першу чергу ономастиці, літературі та іншим спорідненим дисциплінам.

„Скріпта манент, ч. 4“ вміщує етимологічні матеріали, які проф. Рудницький здепонував у Держ. Архіві в Оттаві, після видання свого етимологічного словника в 1982 році.

Книжечка ця дає докладний огляд здепонованих матеріалів за такими категоріями:

Перша — це картки, що їх проф. Рудницький виготовляв пів століття, тобто від 1933 до 1983 року. Їх поділено на три підгрупи, а саме: 180,000 карток для під-

готовки етимологічного словника; 10,000 карток з козацькими прізвищами із 1649 року і 30,000 прізвищ канадських українців.

Друга категорія — це манускрипти лексикону з етимологічними поясненнями і вже публіковані матеріали „Етимологічного словника української мови“ та індекс першого тому

Третя категорія — це етимологічні словники, монографії, назвознавчі праці та різномордні статті, а четверта — додатки, архівні матеріали та різні дослідні матеріали з славістики, лінгвістики, назвознавства й індоєвропейських студій.

Книжка ця — це ключ для майбутніх дослідників архіву професора Ярослава Б. Рудницького, що дозволить їм легко орієнтуватися в зібраних ним матеріалах.

А. Бойцун

У ПРЕВАЖЛИВІЙ СПРАВІ:

Не змінюймо власних імен!

Дуже часто можна читати в англomовних газетах, що, скажімо, Віліям Мельник одержав першу нагороду або стипендію. Мимоволі постає питання, чи ім'я Віліям українське? Коли запитати матері чи батька того Віліяма Мельника, чи вони мають сина Віліяма, то вони скажуть, що мають сина, але він називається Василь. Щоправда, ровесники кликали його Вілліям, але він називається Василь.

Уже з самої форми писання видно, що ті два імена різні. Отже Віліям — це не Василь. Українське ім'я Василь по-англійському також називається Василь, бо тут іде про правильне передання українського імени. Коли хтось хоче конче знайти відповідне значення українського імени Василь в англійській мові, то воно є „Бейзіль”. З того бачимо, що ім'я Василь — не те саме, що Вілліям. Хто називає Василя Вілліямом, то дає йому зовсім інше ім'я, тобто замінює його ім'я іншим, що виходить на те саме, що назвав би його

Петром, Іваном або Семеном. Ім'я Віліям, до речі, — здрібніле ім'я Вільгельм.

Кожний нарід має свої рідні імена, яких не можна передати іменами інших народів. Є тільки деякі імена, які відповідають тим самим іменам в інших народів, але їх пишеться і вимовляється інакше. До тих вийняткових імен належить: Іван, що правдиво по-англійськи значить Джан, Петро — Пітер, Павло — Пол, Микола — Ніколас, Нік, Юрій — Джордж, Михайло — Майкл, Майк, Степан — Стівен; а жіночих: Марія — Мері, Анна — Ен, Катерина — Кетрін, Олена — Гелен.

Але на більшість українських імен нема англійських відповідників подібного звучання і значення. Семена, або Симона називають наші люди часто по-англійськи Сем а це зовсім не те, бо Сем є скорочена форма від Семюель, а Семюель і Симон — це два зовсім інші імена. Симон значить по-англійськи Саймон, не Самюель. Теодора або Федора назива-

ють Фред, але це неправильно бо Фред — це скорочена форма від Альфред або Фредерік, а це зовсім інші імена від Теодора. В дійсності ім'я Теодор є в англійців і нема потреби переробляти його на Фред. У здрібнілій формі Теодора англійці називають Теді або Тед. Наші люди Григорія або Гриця називають Геррі, а це здрібніла форма від Генрі, Генрик. В англійській мові ім'я Григорій вимовляють Грегорі або Грег.

Якби ми хотіли переробити англійські імена на українські як переробляємо українські на англійські, то наробили б чудасії, що ніхто не пізнав би, про кого мова. Коли говоримо про Вілліяма Шекспіра, то кожний знає, хто це, але, якби ми сказали Василь Шекспір, то ніхто не знав би хто це.

Правилом ясної і зрозумілої мови є називати людей правдивими іменами. Коли маємо на думці руку то треба назвати її рукою, а не гендом, а ногу ногою а не фусом або футом, так само Івана треба називати Івана а не Айвеном чи Джанном, Василя Василем не Білом чи Віліямом.

— * —

УКРАЇНСЬКІ СТАРИННІ ІМЕНА

Зміст імен, що своїми початками сягають сивої давнини й повстали ще на староукраїнському передісторичному ґрунті, нам відомі:

Володимир — (володіти світом, миром); Всеволод — (володіти всім); Ярослав — (славний із ярости, гостроти); Святослав — (славний із святости, сили); Святополк — (сильний полком, дружиною) Богумил — (милий богу); Домарад — (гостинний вдома); Сам(о)бор — (сам, боротися); Бог(о)дар — (божий дар); Бог(о)дан — (даний богом) і багато інших.

Ці первісні українські назви збереглися до наших часів у дуже малій кількості. До згаданих вище імен можна додати ще такі: Болеслав, Б(о)-ронислав, Брячислав, Вишеслав, Володислав, Всеслав, В'ячеслав, Добролюб, Доброслав, Доброніга, Добромир, Добриня, Ізяслав, Казимир, Любомир, Людмила, Мирослав, Мстислав, Остромир, Ростислав, Станислав, Судислав, Яромир, Ярополк.

Під сучасну пору відчувається, що багато молодих свідомих батьків дають своїм дітям гарні історичні українські імена. І це дуже похвально і треба поширювати та урізноманітнювати українські імена.

Річні З'їзди українських науковців у Канаді

З кінцем травня й початком червня 1983 відбулися в Ванкувері річні конвенції канадських викладачів з різних університетів, в тому коло півсотні українських науковців з Канади й США з участю сеньйорів-славистів — професорів В. Ревуцького й Яр. Рудницького. На сесіях прочитано й продискутовано 25 доповідей на наукові теми з мово- й літературознавства, ономастики, мистецтва, історії, політичних наук, релігієзнавства, бібліографії тощо. Крім доповідей, включених у загальні наукові сесії, відбулися 4 окремі чисто українознавчі панелі в рамках наукових об'єднань, що були включені в цілість конференції „лернд сосаєтїс” на кампусі університету Б.К. І так у рамках „Канадського назвознавчого т-ва” відбулася окрема українська сесія 3. УІ. під головуванням проф. Яр. Славутича, на якій — в додатку до наукових доповідей — вшановано почесною грамотою Ф. Богдана за його „Словник українських прізвищ в Канаді” (1974). В рамках „Канадської асоціації славистів” відбулися дві сесії „Постійної конференції українознавства” (4-го й 5-го червня) під проводом проф. Б. Медвідського (І) та Б. Дмитришина

(ІІ) й окрема сесія про український мистецький авангард 1920-х рр. під головуванням проф. М. Шкандрія (6.УІ.). В рамках КАС відбуло теж свою річну конференцію (6.УІ.) асоційоване з УММАНом „Українське Шекспірівське Т-во” під головуванням проф. Ірини Макарик. — В розваговій частині мали пісці: піано-концерт проф. Люби й Іриней Жуків (30. У.), бенкет співробітників і запрошених гостей „Канадського інституту українських студій” з доповіддю — звітом директора проф. М. Лупула, й товариська зустріч з українським громадянством Ванкуверу в залі УГПЦ (5. УІ.) з доповідями проф. Ц. Суховерського й Яр. Рудницького та дискусією.

З нагоди свята о. проф. Б.Т. Біланюк відправив на кампусі для учасників конференції Службу божу (5. УІ.) в асисті проф. А. Горняткевича й Б. Медвідського. Крім цього, о. Біланюк благословив „ястівє и питіє” на кінцевому бенкеті КАС (6.УІ.) ввечері. — В загальному треба сказати що цьогорічний ванкуверський З'їзд українських науковців був маніфестацією всебічних зацікавлень старших і головно молодших adeptів українознавства в північній Америці.

НАЙБІЛЬША НАДІЯ НА ПОСТУП ЛЮДСТВА – В КООПЕРАЦІЇ

Під час коли в конкуренційній системі переважав і буде переважати клич „ДІЛИ І ПА-НУЙ”, підставою кооперації все була і буде Є Д Н І С Т Ь, основана на дружбі, добрій волі і взаємному добробуті.

Піддержуйте тому кооперацію! Вступайте в члени!

Користайте з обслуг! Жадайте інформацій!

**Carpathia Credit Union Society
LTD.**

950 Main Street

Winnipeg, Man.

R2W 3R4

З М І С Т

Ім'я та його нац.звучання – Р.Федорович стор.1; Про українські ймення – Мр.Рудницький –3; Древня чи Київська Русь? – 9; Києву 3000...років! – 11; Січеслав –народна назва – Яр Славутич –13; "Голодомо –рівка 1932/33" –14; Нью Йорк –П.Одарченко –15; Назви частин світу – Я.Бирич – 18 ; Етимологічні скарби – А.Бойцун – 19; У переважливій справі – О.Соневиська – 20 ; Річні з'їзди науковців – 22; Заклик – 23